The Greek Review of Social Research

Vol 4 (1970)

4-5

Η συμμετοχή των εργαζομένων εις τας επιχειρήσεις, υπό Ιωάννου Δ. Βαρδακούλα

Π.Α. Σινόπουλος

doi: [10.12681/grsr.516](https://doi.org/10.12681/grsr.516)

Copyright © 1970, Π.Α. Σινόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Σινόπουλος Π. (1970). Η συμμετοχή των εργαζομένων εις τας επιχειρήσεις, υπό Ιωάννου Δ. Βαρδακούλα. *The Greek Review of Social Research*, 4, 274–275. <https://doi.org/10.12681/grsr.516>

Ἡ Συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, ὑπὸ Ἰωάννου Δ. Βαρδακουλά, Ἀθήναι 1970, 220 σελ.

Ἡ Ἑλλάς ὑποφέρει χρονίως ἀπὸ τὸν λογιστικισμὸν καὶ τὸν φραγκολογισμὸν. Οἱ ἐκπρόσωποι καὶ τῶν δύο αὐτῶν ρευμάτων ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν ἀντίθετοι πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐκρίθουν τὰς ἐπιβιώσεις τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ αἱ ὁποῖαι δὲν συμφωνοῦν εἴτε μετὰ τοὺς διαφόρους «νεωτερισμούς» τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, εἴτε μετὰ τὴν μὴ δυναμικὴν ἀντίληψιν περὶ Ἀρχαιότητος.

Ἐν τούτοις ὁ Νεσελλισμὸς ἀποτελεῖ κáιμον, ὅπου ἀναφύονται ἀθροῖμας ἀλλὰ θετικὰς τὸ στερρὸ στοιχεῖα τοῦ παρελθόντος του, ἐνῷ οἱ ἐκσπότες οὐδαμὶ τῶν ὡς ἄνω ἀντιπαροδοσιακῶν τάσεων, θέλοντες καὶ μὴ, ὑποκλίνονται πρὸ τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, ὅποτε «εἰσβάλλει» αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπὴν, φορῶντας «φραγκικά», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Παπαδιαμάντης.

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν αὐτὴν τὴν ἀντιρρευστικὴν μαγίαν, ἐγγραφομεν πρὸ ἐξῆς: «Εἶναι πάντος ἀπαρτίθουν διὰ ἐκμεταλλευθῆμεν μετὰ σύστημα καὶ πάθος, ὅτι μὰς προσφέρει ὁ ἑλληνικὸς χρόνος, ὅχι μόνον διὰ νὰ βελτιωθῇ ἡ οἰκονομία μας, ἀλλὰ διὰ ν' ἀποκτήσῃ μίαν ὕγια πλέον, κι ἰδικί τῆς καθαρῆς ἑλληνικῆς προσωπικότητος» (ἐφημερίδα *Ἐλευθερος Κόσμος*, 11 Νοεμβρίου 1967).

Ἀφορμὴν διὰ παρομοίας σκέψεις μὰς δίδει τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἰωάννου Δ. Βαρδακουλά *Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις*.

Εἰς τὸν πρόλογόν του τὸ βιβλίον ἐξετάζεται τὰ αἰτία τὰ ὁποῖα ὥθησαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἀναλύεται ἡ ἐννοία τῆς Συμμετοχῆς καὶ ὁ τρόπος ὁργανώσεως τῆς ὑπὸ Συμμετοχῆς ἐπιχειρήσεως. Εἰς τὸ τρίτον μέρος ἀναφέρονται αἱ μορφαὶ τῆς Συμμετοχῆς καὶ ἀναλύονται συγγενικοὶ θεσμοί. Εἰς τὸ τέταρτον μέρος ἐκτίθενται οἱ διάφοροι θεωρίαι αἱ διατυπωθεῖσαι διὰ τὸν θεσμόν τῆς Συμμετοχῆς. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκθεσις τῶν πορισμάτων τοῦ συγγραφέως.

Ὁ συγγραφεὺς μὲ τὸ ἔργον του αὐτὸ δίδει συγχρονιστικὸν κτύπημα εἰς τὰς ὑλιστικὰς ἀντιλήψεις αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐξελθῇ ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐμπόρευμα, μὴ ἀποτελέσματα νὰ μὴ δύναται «ν' ἀνταποκριθῇ ἡ ἐπιχειρήσις εἰς τὸ ἐπιμνημονεῖται αἰτία διὰ τὴν αὐξάνει τῆς παραγωγικότητος», παρ' ὅλην τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐξελλειγμένων τεχνολογικῶν γνώσεων (σ. 120). Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος «ἡ ἐξέλιξις ἐνὸς νέου σχήματος ἐργασίας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ὑπὸ τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐνταξίς τοῦ ἐργαζομένου εἰς τὸ σύνολον τῆς ἐν αὐτῇ ἐργασίας καὶ ἡ, ἀντὶ τῆς μηχανικῆς πλεονείας τῆς ἀποδόσεως, ἐξιολογήσεως τῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία θὰ ἐκτελέσῃ

τὴν ἐργασίαν αὐτήν». Καὶ τὸ «νέον σχῆμα» τὸ ὁποῖον προτείνει ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἡ Συμμετοχὴ, μὲ τὴν ὁποίαν «δημιουργεῖται μετὰ τῆς ἡγεσίας τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐργαζομένων μία κοινότης, εἰς τὰ πλαίσια τῆς ὁποίας ἀναλαμβάνουν οὗτοι ἀμοιβαίως τὴν εὐθύνην πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀνωτέρας ἀπὸ κοινὸν ἀποδόσεως, εἰς τὴν διανομὴν τῶν ὠφελειῶν τῆς ὁποίας συμμετέχουν, ἰεθιστάνεσθαι οὕτως εἰς συμμετόχους. Ὑπὸ τὴν τοιαύτην συμμετοχικὴν τάξιν διὰ τῆς ὁποίας, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐπαυαπτεῖ εἰς τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν ἡ διαταραχθεῖσα ἰσορροπία καὶ ἡ κοινωνικὴ εἰρήνη, ὁ ἐργαζόμενος, ἀφοῦ ὑπέστη δυνήσαν δοκιμασίαν, ἀνακτῶν τὴν κοινωνικὴν του αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς προσωπικότητός του, συμμετέχει εἰς τὴν ἀνθρώπινην κοινωνίαν ὡς ἰσότημον μέλος». (σ. 23).

Τοιοῦτοτρόπος ἡ Συμμετοχὴ δὲν ἀνταποκρίνεται μόνον εἰς τὸ αἶμα διὰ τὴν προβολὴν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δημιουργεῖ καταλλήλους προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐξόδον του ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἀντεκδικήσεως. Διότι ἡ «αὐξήσις τοῦ ἐργατικοῦ εισοδήματος καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου ἀπαλλαγὴ τοῦ ἐργαζομένου ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς νοοτροπίας τῆς ὁμάδος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν οὗτος, τὸ γε νῦν, ἀναζητεῖ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, σημαίνουν τὸ τέλος τῆς προλεταριακῆς συνειδήσεως καὶ ὁρθεσιζὺν μίαν νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, βασιζομένην εἰς τὴν ἡθελιμένην, ἐνσυνείδητον συνεργασίαν, ἡ ὁποία θεμελιούται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος καὶ προάγει, μετὰ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλληλεγγύην καὶ τὴν ἀδελφωσύνην». (σ. 199).

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον «συνδέονται οἱ ἐργαζόμενοι μετὰ τὴν ἰδεολογίαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως», ἐνῷ ἡ αὐξήσις τοῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μετὰ τὴν Συμμετοχὴν, ὑπηρετεῖ τοὺς σκοπούς τῆς Κοινωνικῆς Πολιτικῆς (σ. 193-4). Ἐπὶ πλέον, ὁ συγγραφεὺς τονίζει καὶ ἐν βασικὸν πλεονέκτημα τῆς Συμμετοχῆς, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸν παγκοσμίον πληθωριστικὸν πλεόνισμον καὶ τῶν τάσεων δι' αὐξήσεως τῶν ἀμοιβῶν τῆς ἐξητημένης ἐργασίας, παρουσιάζεται ὡς σάνις σωτηρίας: «Ἡ ὑλικὴ ὁμῶς συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, λόγω τῆς Συμμετοχῆς, ἀυξάνει τὰ εισοδήματα αὐτῶν, χωρὶς τὸν κίνδυνον πληθωριστικῶν τάσεων, λόγω τῆς παραλλήλου αὐξήσεως τῆς ποσότητος τῶν διαθέσιμων ἀγαθῶν. Καὶ ὅχι μόνον αὐξάνει τὰ εισοδήματα, δι' ὃν ὁ ἐργαζόμενος συμμετέχει εἰς τὴν προκύπτουσαν εὐμερίαν καὶ πρὸδοτον, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ὁ ἐργαζόμενος-συμμετοχὸς συνειδητοποιεῖ ὅλον ἐκ καὶ περισσότερον τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ προστασία αὐτοῦ—ἀπαίτησις δικαία καὶ οὐχὶ ἐκδῆλσις φιλανθρωπίας—δὲν εἶναι τὸσον πρόβλημα διανομῆς, ὅσον ἀνυψώσεως τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων τῆς

ἐπιχειρήσεως, τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖ ἡ Συμμετοχὴ». (σ. 195-6).

Εἰς τὸ σημείον αὐτὸ θὰ μὰς ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν βλέπομεν νὰ ἀποτελῇ ἡ Συμμετοχὴ τὸ σύστημα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ λύσῃ πλήρως τὸ πρόβλημα τοῦ αἰτήματος περὶ αὐξήσεως ἀποδόχων. Ἴσως ὁ συμμετοχὸς δὲν θὰ προβάλλῃ ἀπαίτησις, προσπαθὼν νὰ αὐξήσῃ τὰ εισοδήματα του μὲ τὴν αὐξάνει τῆς παραγωγικότητος του· ἀλλὰ δὲν θὰ δυνήθῃ νὰ ἀποφύγῃ τελικῶς τὸ αἶμα τῆς αὐξήσεως τοῦ εισοδήματος, καθ' ὃν χρόνον ἂ διαφημισθῇ θὰ τὸν καταταρῶν καὶ θὰ τὸν πιεζῇ νὰ διαθετῇ συνεχῶς περισσότερα ἀπὸ ὅσα του ἐπιτρέπει ἡ παραγωγικότητος. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὁ ἐργαζόμενος θὰ ἀισθάνεται καὶ πάλιν ὅτι δὲν «συμμετέχει εἰς τὴν προκύπτουσαν εὐμερίαν καὶ πρὸδοτον». Ἐξ οὗτων προκύπτει ὅτι ἡ Συμμετοχὴ, ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται εἰς οὐσιαστικὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς μας καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀναπτυσσομένων οἰκονομιῶν, ἐμφανίζεται ἀποδεκτὴν ὅταν εὐρίσκεται ἐντὸς τῶν πλαισίων μιᾶς ἀφηνιασμένης Καταναλωτικῆς Κοινωνίας καὶ οὐδέποτε ἡ Συμμετοχὴ θὰ δυνήθῃ νὰ ὁλοκληρώσῃ τὰς ἐπιδιώξεις τῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκ τῶν ὄντων ἀνεύ, διὰ νὰ σωθῇ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν αὐτὴ ἡ Κοινωνία, ἡ ὁποία ἔχει χάσει τὴν σφύρη τὸν μέτρον, μὰς ὁδηγῇ ὅχι μόνον εἰς τὸν ἐκβαρβαρισμὸν—ἐφ' ὅσον μὰς ἐκπαιδεύει νυχθημερινὸν εἰς τὸ πᾶν νὰ μὴ «φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας»—ἀλλὰ καὶ εἰς ἰδιότυπον δουλειαν, ὅταν τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας ὁδηγοῦν κατ' ἀγέλιον τρόπον εἰς τὴν ἱκανοποίησιν αὐτοῦ χρηματικῶν ἀναγκῶν.

Ἀλλὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Βαρδακουλά ἔχει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὸ πλεονέκτημα νὰ συγκινῇ βαθύτατα τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν, ὑποστηρίζον ὅτι ἡ Συμμετοχὴ εἶναι θεσμός ἑλληνικός, Βεβαίως, ὡς ἀφῆρται τὸν θεσμόν τῆς Συμμετοχῆς θεωροῦν τὸ ἔτος 1896, ὅτε αὐτὸ τὰ καταστατικὰ τοῦ Ἰδρυματοῦ Karl Zeiss καθιερώθη ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ κέρδη του. Μεταπολεμικῶς, ὁ θεσμός ἐφηρμοσθῇ εἰς πολλὰς χώρας, εἰς μέσην συλλογικὸν συμβάσεων εἰς βάσει νόμου ἡ συνταγματικῶν διατάξεων. Ἀλλὰ ὁ συγγραφεὺς διαβεβαιώνει ὅτι πρῶτῃν ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ εἰς τὸν κόσμον ἔκαμεν «ἡ ἐν Ἀμελακίᾳ, ἀναβίωσας, κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1780, Κοινὴ Συντροφία τῆς Θεατταλίας» (σ. 43)—ἡ ὁποία ἀπὸ παλαιότερον, ὡς γνωστόν, τὸσον ἔχει συζητηθῇ καὶ θαυμασθῇ διεθνῶς. Ἐπὶ πλέον προσθέτει ὅτι ἐὰν «ἀντιπαράβληθον αἱ πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ βάσεις εἰς τὰς ὁποίας εἶχε στηριχθῇ ἡ Κοινὴ Συντροφία τῆς Θεατταλίας πρὸς ἐκείνας τοῦ Ἰδρυματος Karl Zeiss εἰς πᾶν φανερὰ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος», (σ. 49-50). Τέλος συμπεραίνει ὅτι «ἡ ἰδέα τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις εἶναι ἀρχαίον παλαιότερα εἰς τὸν Ἑλληνικὸν χρόνον» (σ. 44). Πράγματι, ὁ καθηγητὴς κ. Δημ. Γρ. Τσάκωνας βλέπει

ήδη και εις την εποχήν του Βυζαντίου «τὴν ἀπρόσωπον τάντιν τῆς κοινοβιακῆς ἐξισοπεδωσῶς τῶν πιστῶν», ἐνῶ «αἱ νοελλήνικαι κοινότητες (...) ἦσαν κοινοπραξίαι στρατευομένων» (Αἰμ. Γρ. Τσάκωνα, «Κοινωνιολογία καὶ φιλοσοφία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ», *Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν*, τεύχος 2-3, σσ. 81-2). Καὶ ὅταν ὁ συγγραφεὺς προτείνει νὰ ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὴν χώραν μας καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς οἰκονομίας τοῦ πνεύματος τοῦ κοινοτισμοῦ, διὰ τῆς Συμμετοχῆς (σ. 205), ἐνθυμούμεθα πάλιν τὸν κ. Τσάκωνα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἐτη τονίζει ὅτι «ὁ Νεοελληνικὸς κόσμος μόνον διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ εἰς τὴν παράδοσιν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ μίαν ὁμαλήν τάξιν». (Αἰμ. Γρ. Τσάκωνα, *Προβλήματα Ἑλληνικότητος*, (κείμενα δημοσιευθέντα περιοδικῶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν), Ἀθήναι 1970, σ. 32).

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ Διοίκησις, ὑπὸ Χρίστου Κ. Μιχαλοῦ, ἔκδοσις Gutenberg, Ἀθήναι 1969.

Κάτι περισσότερο ἀπὸ μία ἀπλὴ παρουσίασις βιβλίου δὴ ἤθελα νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ σημεῖωμά. Καὶ τοῦτο διότι παλαιὰ ἐπιθυμία μου ἦτο νὰ συνθέσω μίαν κάπως ἐκτενὴ μελέτην περὶ γραφειοκρατίας, παρακινούμενος πρὸς τοῦτο ὑπὸ ταιλαπωριῶν τὰς ὁποίας μὴ προσέφεραν ὥριμον ὑπὲρ τοῦ. Ἀνεύρου λοιπὸν διὰ τὴν οἰκονομικὴν βιβλιοθήκην τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χρ. Μιχαλοῦ *Ἡ Διοίκησις*, προτιθέμενος νὰ τὸ χρησιμοποιήσω ὡς βιβλιογραφικὸν βοήθημα. Μετὰ τὰς πρώτας σελίδας ὅμως ἀνέλθωμεν ἐν μεγάλῃ ἡν χαρὰν εἰς τὴ μελέτη «περὶ γραφειοκρατίας» εἰς ἣν ἦδη γραφῶ, καὶ μάλιστα ὅπως τὴν ἀνερευνώμεν ἐνδὲς: Μελέτη «κατὰ γραφειοκρατίας». Τοῦτο πιστεύω ὅτι δικαιολογεῖ τὸν ἐνθουσιασμόν με τὸν ὁποῖον παρουσιάσθω τὴν *Διοίκησιν*.

Ἡ καλύτερα παρουσίασις τοῦ βιβλίου θὰ ἦτο ἡ ἀντιγραφή του. Καὶ τοῦτο διότι εἰναι τὸσον συμπετυκνωμένη ἡ οὐσία, ὥστε περαιτέρω συμπύκνωσις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ. Ἀντ' αὐτοῦ, ἀποφασίζω μόνον: «...Ἀμερίτουν εἰς περὶ Διοικήσεως μελέται. Πάσχυον ὅμως ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐλάττωμα: τὴν καταπρίνῃν εἰς τὰς θεωρίας. Φυσικὰ ἀπαράσιτοι ὁ ὁρισμός. Καὶ αἱ ἀναλύσεις. Καὶ αἱ τοποθετήσεις. Εἰς τὸν κυκλῶνα τὸν, ὅμως, καταποντίζεται, συχνὰ, ἡ οὐσία...»

Ἀκολουθεῖ μία γλαφυρὰ ἱστορικὴ ἀνάλυσις τῆς διοικήσεως καὶ τῆς σταμίας ἀεὶ φθίνουσας, τῆς γραφειοκρατίας, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐντέθεν.

Ἀνακαλύπτωμεν ἐν συνεχείᾳ, μαζὶ με τὸν συγγραφέα, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι πάντοτε ἐν:

«...Τὸ χειρότερον εἶναι ὅτι ἡ δημιουργηθεῖσα κρίσις ἐβάρυνε, κυρίως, εἰς τῆς ποιότητος. Ἐδῶ ἐγκυτεται καὶ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς κακοδιαμονίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιήχθη ἡ Διοίκησις...» «...Καὶ ἐξ ἄλλου,

ἡ ἀξίωσις τοῦ Λαοῦ εἶναι ἡ δικαία ἀμερόληπτος, ταχέια καὶ θετικὴ ἱκανοποίησις τῶν ὑποθέσεων του, αἱ ὁποῖαι, εἴτε ἥθικοι, εἴτε οἰκονομικοὶ ἐνδιαφέροντος, εἶναι, πάντως, σημαντικαὶ διὰ τὴν ζῶην. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ οἰαδήποτε ἐπιείκεια εἰς τὴν στελέχωνσιν τὴν Διοίκησιν καθίσταται αὐτομάτως σκληρότης ἐναντίον τοῦ Λαοῦ... Ἐτοῖς ἐρχεται εἰς τὴν σκένιν ἐκείνη ἡ μεγίστη παρατηρητικότητος κρίσις τοῦ Σοπενγάουερ, κατὰ τὴν ὁποῖαν «Ἡ ἐμφυτὸς ἱκανότης δύναται, σχεδόν, νὰ ἀντισταθμίσῃ τὴν ἑλλειψιν μορφώσεως. Ἀλλὰ καμμία πνευματικὴ μόρφωσις δὲν δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἑλλειψιν ἐμφυτοῦ ἱκανότητος...»

Προχωρῶ κάπως ταχύτερον, ἀριθμῶν τοὺς τίτλους τῶν κεφαλαίων διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ κέντρον βάρους τοῦ βιβλίου: «Ἀντικεινικὴ νοοτροπία», «Ἀναξιοπιστος», «Ἐνοχος λοιπὸν», «Νομοθετικὸς λαβύρινθος (περὶ αὐτοῦ πλέον!)», «Ἡ παράδοσις», «Παγκόσμιον τὸ πρόβλημα», «Ἡ ἑλληνικὴ εἰκὼν», «Ἀνάγκη ἀναπροσαρμογῆς», «Τεράστιον ἱστορικὸν ἔργον», «Αἰρίζαι τῆς κακοδιαμονίας», «Τὸ ρουφῆτο», «Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὴν πολιτικὴν», «Ἡ γραφειοκρατία».

Σταυροῦντο πάλιν:

«...Ἐντερολογεῖτο, ὁλέων καὶ περισσότερον, ὁ μηχανισμὸς τῆς γραφειοκρατίας. Ὁ πολὺν ὅπως αὕτης ἡπλοῦτο μὲ σταθερὰς ἐπεκτατικὴν δύναμιν. Καὶ περισφίγγει μὲ προποδῶσαν παραλυτικὴν δύναμιν ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς Διοικήσεως...»

Ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγραφεὺς παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ διήγημα *Ὁ κῆριος Τημοστάτης τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου*:

«...Ὁ κ. Τημοστάτης μπινοῦντας τὸ γραφεῖο τὸν βόρκε μέσα τὸν λαμπρὸ ἥλιον νὰ τὸν ἐσταίῃ τῆς ἀναφορῆς, τῆς υπογραφῆς καὶ τῆς ἀναβολῆς... Τρέμων τὴν ἱπογραφήν του... Ὁ τελευταῖος γραμμῆς τῆς ἐπαρχίας τὸν νοιθεῖ. Ὁ πῶ δυνατόι πολυτελεῖται ἔχουν τὴν ἀνάγκη του καὶ τὸν κολακεύουν. Ὁ Ὑπουργὸς ὁ ἴδιος εἶναι μελιστάλακτος μαζὶ τοῦ ἀπ' τὸν φόβου μῆπως τὸν καταφέρει καμμία σιγανὴ γραφειοκρατικὴ μαχαίρι, τέτοιος ποὺ εἶναι, ἡσυχος σὰν βαθὺ ποτάμι, ἄμιλτος σὰν πηγάδι, κύτοχος τῆς Ὑπηρεσίας, μοναδικὸς γὰρ λύσεις καὶ περιπλοκές... Ὁ ἄκελοι. Νὰ τοὺς ἀνοίγῃ! Νὰ τοὺς διαβάξῃ!... νὰ περιμένουν τὸ νῆμα του... Ἀπειρεὺς ὑποθέσεις νὰ σταματοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ ὀριζοῦνται ἀργά, σὰν τὰ φρούτα στὸν ἥλιον... Ἡ εὐτυχία τῆς ἀναβολῆς...»

«Ὁ ἥλιος χύνεται τόσο ἡδονικά στους φακέλους καὶ στοὺς κώδικας, ποὺ ὁ Τημοστάτης ἐνοιοῦσε νὰ τὸν κυριεῖ ἀκράτητο συναίσθημα παντοδυναμίας.» Ἐκεῖνο τὸ πρῶτ' ἐπιπλοήσας κάποιον γεωποῖον, ἀποφάσισεν τὴν στασιμότητα τοῦ Κουτσόπετρον, ἐμπαίσιος δὲ ὁ χρέσιμα ἔργα ὁδοποιίας, εἰς «βόδι» τὸν κλητῆρα, ὕβρισε ἕνα γραφεῖα, καὶ, ὅταν πῆγε γὰρ εἰσῆλθον στὸν Ὑπουργό, τὸ ἀναποδογύρισε δὲ σπουδαίατα νομοσχέδια, ποὺ εἶχε σχεδιάσει, ἐπειδὴ τὸν τρώμαζε μὲ τὴν χρονολογία, τὰ ἄρθρα καὶ τὰ νοῦμερα, ποὺ

ἐβγαλε μέσα ἀπὸ τὰ χίλια συρταράκια τῆς μνήμης του. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐνοιοῦσε τόσο πολὺ πὺς εἶναι ἀπαιτητός. Συνεχίζω ἀριθμῶν τίτλους κεφαλαίων: «Γραφειοκρατικὴ τυραννία», «Ὁ συγκεντροποιός», «Διὰ τὸν ἐντυπωσμένων», «Ἡ Εὐκόλος Ὑπηρεσία», «Αἱ συμβουλευτικὰ ἐπιτροπὰν», «Ἡ Διοικαστικὴ (μέσον) σπιλάνει δὲν σκοποῦν (εὐρύθμιος λειτουργία τοῦ Κράτους) διότι ἐν ὀνόματι τῆς (τῆς διαδικασίας) ταλαιπωροῦνται τὸσον οἱ πολῖται ὅσον καὶ τὸ Κράτος], «Ἡ πολυνομία», «Οἱ ἐπιστήμονες», «Ἡ ἀναδιοργάνωσις», «Παρεξήγησις τοῦ μύθου», «Ὁ Τωστροῦλ ἐξηγήσῃ», «Πραγματικὴ εἰσβολή», «Αἱ ἀρμοδιότητες», «Ἀνάγκη συντονισμοῦ», «Νέοι στόχοι, νέες ἐλπίδες».

Ἐνα ἀκόμη αὐτοῦτον τίτλη τοῦ βιβλίου ἐπιτρέπω μὲ νὰ παραθέσω:

«Ὁ Τωστροῦλ... ἐδίδακεν ὅτι ἡ ἐργασία γραφεῖου δὲν εἶναι ἐργασία ἀποθήκευσης. Καὶ συνεπὲς δὲν ἐνδιαφέρουν οἱ ὄρες ἀλλὰ τὸ ἔργον. Φυσικά, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὑπάρχουν καὶ λόγοι συντρέχοντες εἰς τὴν τυποποίησιν τῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ... «καὶ δὲν εἶναι, ἐπίσης, ἐπιτετραμμένον τὸ κριτήριον [τοῦ χρόνου] διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὑπαλλήλου, διὰ τὴν ἡθικὴν ἱκανοποίησιν του καὶ ἐντέθεν διὰ τὴν συμπεριφορὰν καὶ οὐσιαστικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πρὸς τὸν πολίτην, νὰ ἐγκυτε μόνον εἰς τὴν διάρκειαν καθηλωσης τοῦ εἰς τὸ γραφεῖον... Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως βλαπτικὴ εἶναι ἡ τοιαύτη μορφή ἐργασίας. Ὅστις εἶς μαρμαρὸν νυχτῆς καὶ εἰς ἐξασθένειαν βιολογικὴν. Καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις ἀποβαίνει πολλὰ πλῆ...»

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μιχαλοῦ διακατέχεται ἀπὸ δύο ἀρχάς: ἡ μία ἐκφράζεται ρητῶς, εἶναι ἡ πρώτη πρότασις τοῦ προλόγου, «Ἡ διοικητικὴ μεταρρυθμίσις, μὲ λογικὴν ἀξιολόγησιν, προβαίνει εἰς πᾶσις ἐθνικῆς ἀναπύσεως», ἡ δευτέρα ἀρχὴ εἶναι τὸ ἑλληνικὸν ρητόν: «Ὅκ ἐν τῷ πολὺ τὸ εὐ ἀλλὰ ἐν τῷ εὐ τὸ πολὺ».

Μία διαπίστωσις καὶ μία εὐχή, ἀντὶ συγγραμμάτων πρὸς τὸν συγγραφέα: Μὲς εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου εὐρίσκεις κανεὶς πολλὰς ἐμπειρίας, προσωπικὰ καὶ γνωστὰν τοῦ προσώπου. Αὐτὴ ἡ διαπίστωσις, Ἀυτοῖα. Καὶ ἡ εὐχή, τὴν ὁποῖαν μοιραζόμεθα μὲ τὸν συγγραφέα πολλοὶ Ἑλλήνες: νὰ παραμεινῇ ὅσον ἱστορία ἡ περιγραφομένη εἰς τὴν *Διοίκησιν* κατάστασις. Τότε ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου δὲ ἔχῃ ἐπιτευχθῇ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ βιβλίου σκοπός.

Γ. Θ. ΛΥΜΠΕΡΑΚΗΣ

Ἀφορμὴν εἰς τὴν πρόθεσιν συνοπτικῆς παρουσιάσεως τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖν ἔδωκεν ἡ μελέτη τῆς βιβλιογραφίας εἰς τὰ πλαίσια ἐρεῖνης ἡ ὁποία διεξάγεται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Κέντρον Κοινο-